

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ЯК ФІЛОСОФІЇ ЛЮДИНИ

Першочергово термін “*філософія права*” з’явився в юридичній науці, його автором був німецький юрист Г. Гуго, який користувався ним для більш короткого визначення “філософії позитивного права”. Значного поширення цей термін здобув у “Гегелівській філософії права” (1820 р.), предметом якої є ідея права – поняття права та його здійснення. Завдання філософії права, на думку Г. Гегеля, полягає в тому, щоб досягнути думки, які лежать в основі права, що можливо лише за допомогою правильного мислення і філософського пізнання права. Філософія права займається дослідженням змісту права, його сутності і поняття, його засад і місця у світі, його цінності і значущості, його ролі в житті людини, суспільства і держави, у долях народів і людства. *Філософія права* – це вчення про способи людського буття, яке полягає в тому, що наявне буття взагалі є наявне буття вільної волі. Діалектика цієї волі збігається з філософським конструюванням системи права як царства реалізованої свободи. Свобода становить основне визначення волі. Поняття “права” вживається в гегелівській філософії права у трьох значеннях: 1) право як свобода (ідея права); 2) право як певний ступінь і форма свободи (особливе право); 3) право як закон (позитивне право). На ступені об’єктивного духу, де весь розвиток визначається ідеєю свободи, “свобода” і “право” виражають єдиний смисл; з цього погляду гегелівська філософія права могла б називатися “філософією свободи”. Відношення “свободи” і “волі” опосередковуються через діалектику вільної волі. Система права як царство реалізованої свободи являє собою ієрархію особливих прав (від абстрактних форм до конкретних). Кожен ступінь конкретизації права є певна наявність вільної волі, а отже, і особливого права. На вершині ієрархії “особливих прав” стоїть право держави, над яким звеличується лише право світового духу. Перетворення права на закон шляхом законодавства надає праву форму всезагальності і адекватної визначеності. Предметом законодавства можуть бути тільки зовнішні форми людських відносин, але не їх внутрішній бік. Розрізняючи право і закон, Г. Гегель одночасно намагається у своїй конструкції виключити їх протиставлення. Закон – це конкретна форма вираження права. У гегелівському вченні основними рівнями розвитку права є: 1) абстрактне право; 2) мораль; 3) моральність. У філософії права Г. Гегеля думка про *полісне правління* (поліс – держава як вища і удосконалена форма спілкування). Сама держава, на його думку, є правове утворення. Філософсько-антропологічні дослідження права у всій багатоманітності його проявів у соціокультурній реальності може бути реалізовано на основі методологічного синтезу ряду принципів і методів, взаємопов’язаних і взаємодоповнюючих один одного: антропологічного, культурологічного, психологічного, феноменологічного,

компаративістського та інших. Тільки у результаті методології синетезного дослідження слід зрозуміти, що право є один із результатів взаємодії людини як трансгресивної особистості, яка прямує до розширення меж своєї антропосфери, і суспільства як соціокультурної системи, що саморозвивається і намагається підтримувати соціальний порядок і стабільність. Право виявляється як додаткові організаційно-управлінські засоби, покликані урівноважувати, а при необхідності і блокувати деструктивні прояви трансгресивної поведінки людини.

Вітчизняна теоретична наука про філософію права, її соціально-орієнтовану зумовленість разом з такими важливими конструкціями, як соціальна правова держава, соціальний механізм і дія права, права і свободи особистості, повинна включати ідею людини у світі права, у правовій дійсності. Особлива роль науки у правотворчості, реалізація і застосування права у правовому регулюванні у цілому ставлять перед нашою наукою завдання підвищення ефективності науки, збільшення її практичної значущості. Потенційно важливим резервом філософії права є не тільки автентична рефлексія, але й посилення науково-методологічних досліджень, пошук і розширення предметного поля наукових досліджень. У цьому зв'язку, на наш погляд, слід виділити: а) *гносеологічний напрям* – Арістотель, Платон, Т. Гоббс, Г. Гроцій, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо, Б. Паскаль, Г. Гегель, І. Кант, М. Бердяєв, М. Шелер, Ч. Ламброзо, Е. Феррі; б) *онтологічний напрям* – Л. Морган, С. Десницький, Дж. Самнер-Мен, Ф. Енгельс, К. Маркс, С. Муромцев, М. Ковалевський, Б. Кістяковський, Ф. Гребнер, Л. Петражицький, Е. Дюркгейм, К. Бер, К. Кавелін, М. Мосс, Б. Малиновський, В. Кассіер, Л. Леві-Брюль, О. Венгеро; в) *сучасний емпірико-аналітичний напрям* – Д. Ракліф-Браун, Е. Феррі, А. Кардінер, Р. Бенедікт, Р. Лінтон, М. Мід. У сучасній філософії права склалися декілька напрямів: 1) юридико-антропологічний позитивізм; 2) юридико-антропологічний структуралізм, тісно пов'язаний з позитивним напрямом; 3) юридико-антропологічний етно-психологізм; 4) юридико-антропологічний моралізм. Всі ці напрями виходять з філософії права, з юридичної соціології, юридичної психології чи юридичної етнографії, намагаються розглядати філософію права “ззовні”, а не “з середини”.

Філософія права є поліструктурною наукою. Це означає, що у філософії права наявно чи латентно себе виявляють такі напрями: 1) юридична антропологія сучасного суспільства (сучасних правових систем); 2) юридична антропологія традиційних суспільств (юридична етнографія); 3) юридична антропологія, яка розвивається на стику філософії, соціологічної науки і теорії держави і права. Проблемна ситуація полягає в тому, що стан нашого правознавства оцінюється як складний і суперечливий, оскільки, з одного боку, інтенсивно оновлюється право, а з іншого – філософія права не здатна адекватно оцінити потреби громадянського суспільства і людської природи, урегулювати поведінку і діяльність людини, що викликано низькою правовою культурою громадян, нігілістичною спрямованістю їх свідомості. Специфіка філософії права

формулюється “як право, свобода і закон як проблема людини”. Мова йде про пріоритет соціально-антропологічних, філософсько-антропологічних, юридико-антропологічних пізнавальних засобів у трактуванні та аналізі правової дійсності. Як наслідок, основними парадигмами філософської (соціальної) антропології визнаються: 1) теза про людину як вінець природи, яка володіє унікальними природними здібностями; 2) теза про людину як діяльнісну сутність; 3) теза про людину як вільного індивіда в органічній єдності душі, тіла і культури.

Мета статті – побудова концепту філософії права як філософії людини; побудова асоціативного поля концепту філософії права як об’єкта конструювання процесу пізнання, а також опис асоціативів, що реалізують структурно-семантичний зміст контексту філософії права.

Ця мета реалізується в таких завданнях:

- довести, що сучасна філософія права має своє, специфічне бачення людини як предметного поля дослідження;
- продемонструвати методологічний інструментарій наукового напрямку, здатного це бачення інституціоналізувати;
- довести, що філософія права має досліджувати не тільки правові форми, але й проблеми людини у правовій дійсності.

Огляди сучасної літератури свідчать, що в сучасній лінгвістиці немає єдиного розуміння терміна “концепт”. Вперше термін “концепт” був введений у 1928 р. С. Аскольдовим, який визначав концепт як субститут невизначеної більшості предметів одного й того самого порядку. Лінгвісти розглядають термін “концепт” як філософське поняття, що є результатом взаємодії різних факторів: національної традиції, фольклору, релігії, ідеології, життєвого досвіду, зразків мистецтва, відчуттів і системи цінностей [1, с. 10]. Ідея співвіднесеності концепту і культурного світу людини розвивається в теорії Ю. Степанова: “Концепт – це немовби згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини; з іншого боку, концепт – це те, через що людина входить в культуру і сама впливає на неї” [2, с. 40–41].

Концепт – це оперативна змістовна одиниця пам’яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку [3, с. 90]; розуміння концепту як одиниці абстрактного рівня осмислення реальної дійсності лежить в основі концептологічної теорії З. Попова та І. Стерніна; дослідники відзначають багатовимірність структури концепту і вважають, що зріз репрезентації одного й того самого концепту в різних мовах дає змогу виявити національну специфіку цієї одиниці [4, с. 26]. Розвиваючи ідею багатомірності концепту, вчені виокремлюють *три його складові*: понятійну, значущу й образну, відзначаючи при цьому, що саме образна складова і є ключовою в лінгво-культурологічному підході як поняття духовної цінності, що детермінується етнокультурною специфікою. Таким чином, концепт – це умовна ментальна структура, яка має суто когнітивний статус і не існує поза мисленням. Концепт – одиниця когнітивного рівня і вбирає в себе те, що робить його таким: висхідна

форма (етимологія), аксіологічна оцінка, асоціації, абстракції, ментальні характеристики.

Концепт слід розглядати як інформацію, об'єднану і структуровану у вигляді фрейму. Людина мислить концептами, які є суттю, квінтесенцією індивідуальних мисленнєвих актів. Концепти конденсують колективну свідомість, що виступає у вигляді дискретної одиниці, яка зберігається у вигляді національної пам'яті носіїв мови у вербально визначеному вигляді. Під *концептом* ми розуміємо багатовимірне дискретне культурно значуще утворення в колективній свідомості, опередмечене у тій чи іншій мовленнєвій формі. Згідно із загальним підходом лінгвістів, розуміння концептів має базуватися на їх сприйнятті як семантичних матриць, які включають у себе значну частину основного складу мови і є вищою мірою абстракції, еталонним зразком, що мають різноманітні лексичні репрезентації. Таким чином, ми спираємося на визначення концепту, яке дається у творах В. Колесова, Ю. Степанова, В. Карасика, М. Олефіренка, С. Воркачова.

Концепт філософії права має своє специфічне бачення людини, яке розгортається у процесі самореалізації людини у правовому середовищі. Обговорення концепту філософії права у конкретному соціально-філософському дискурсі відбувається через висування нових парадигм і нової методології. Зокрема, антропологічних засад філософії права (правотворчості, тлумачення права, нової методології юридичної діяльності, застосування права), а також на логічному рівні, за рахунок надання нових смислів поняттям і виведення на цій основі нових юридичних конструкцій. У соціально-філософському дискурсі функції філософії права реалізуються в результаті застосування антропологічної основи, до яких належать діагностична, прогностична, соціоконтрольна, трансляційна, аксіологічна, функція інституціоналізації антропологічних принципів законодавства, функція гуманізації позитивного права, функція індивідуалізації. Центральна тема юридичної антропології як методологічної засади філософії права полягає у використанні для аналізу *суспільної сутності людини та її свободи*. Філософію права слід вважати соціальною філософією свободи людини, проте разом з тим до філософського осмислення права мають стосунок і всі розділи філософського знання (онтологія, теорія пізнання, етика, історія філософії). У філософії права як науці про природу сутності людини та свободи використовуються онтологія, гносеологія, аксіологія права, велика увага приділяється людині як правовій істоті [5].

Предмет філософії права зводиться до: по-перше, інституційних елементів суспільства (людина, держава, право, практика); по-друге, гуманістичних аспектів політичної і правової діяльності (державна, правова культура суспільства і людини, психології влади і суспільства, етнічні фактори державно-правового впливу); по-третє, найважливіших результатів державно-правової діяльності – свобода людини, її гарантії і обмеження (право, правові санкції, конфлікти). *Концепт антропологічного*

знання філософії права можливий на рівні філософської методології юридичної антропології, проте він може бути і недостатнім, оскільки не завжди може виявити специфіку правового знання. Необхідна більш конкретна методологія, пов'язана з юридичним аналізом феномену людини, її буттям у сфері права, правової системи, свободи суспільства і особистості, законодавства як засадничої основи різноманітної діяльності людини. Таку методологію здатні створити з одного боку, юридична антропологія, а з іншого – філософська антропологія. До методологічних принципів пізнання людини як правової істоти в контексті юридичної антропології належать: 1) принцип зв'язку біологічного і соціального; 2) принцип інтерпретації людини як біосоціальної істоти і самодіяльного універсуму; 3) принцип соціального характеру матеріально тілесного життя; 4) принцип єдності духовного і матеріального у розвитку суспільних відносин; 5) принцип стратифікації; 6) принцип соціальної типізації особистості; 7) принцип зв'язку індивідуального і соціального. До методологічних принципів пізнання людини як соціальної істоти в контексті філософської антропології належать: 1) принцип цілісності; 2) принцип зворотного зв'язку; 3) принцип синергії; 4) принцип гуманізму; 5) принцип цінності. Погляд на людину і суспільство збагачує соціологічне бачення світу. Соціальне управління, побудоване на принципах цінності, найбільшою мірою відповідає антропологічному принципу, що виявляє буття людини як свободу, творчість і відповідальність. Антропологічний підхід передбачає, що людина повинна відповідати тим чи іншим соціальним завданням, але соціальна система зі своїми цільовими функціями має відповідати природі людини. Методологічною основою дослідження є феноменологічна інтерпретація правової реальності, згідно з якою, правові ідеї людей є реальними силами конструювання цієї реальності. Водночас використання культурної антропології як методологічної засади правової дійсності свідчить, що біологічне і культурне в людині не слід протиставляти, вони мають розвиватися паралельно, оскільки людське існування залежить від культури.

У контексті антропологічного дискурсу до правового середовища належать: держава, суспільство, правова система, законодавство, правозастосовні акти, правовідносини, юридичні факти, правова ідеологія і психологія, почуття, емоції, переживання. До парадигм філософії права, що поглиблюють проблеми людини, належать такі парадигми: 1) парадигма людини як центра права і критерію соціально-нормативного регулювання; 2) парадигма поступового правового розвитку (прогресу, регресу, стагнації); 3) парадигма структурної функціональності правового середовища людини.

Оскільки світ права є багатомезним, багатоліким, багатоманітним, то й предмет філософії права формується через висування нових наукових парадигм: 1) парадигма юридичної антропології (сюди входять гносеологічні, понятійно-термінологічні, методологічні питання формування, розробки і функціонування нового наукового знання в структурі правознавства); 2) парадигма онтології юридичної антропології

(ця частина наукового знання формує уявлення про буття людини у сфері права як такого і свободу людини, що породжує свободу генерування правових культур, а також дані про “правову людину” у сучасних правових системах, в національних, етнічних і культурних спільнотах); 3) парадигма юридико-етнографічної антропології (чи юридична етнографія), яка має своїм продуктом опис змінюваних у результаті еволюції норм діяльності людини. *Філософія права* як самостійний науковий напрям правознавства включає як предмет аналізу юридичну діяльність людини, її специфічні зв'язки і відносини з правом, державою і соціальною свободою, що аналізуються на матеріалах сучасних форм правового життя. Антропологічні засади філософії права як філософії людини свідчать, що в її центрі парадигма людини як осередку права і критерію соціально-економічного регулювання, конкретизуються парадигмами: 1) поступового правового розвитку (прогресу, регресу, стагнації); 2) структурної функціональності правового середовища людини як суб'єкта правової дії.

Саме право дає можливість використовувати людині правові засоби для реалізації своїх замислів, домагатися результатів і в цьому виявляється родова сутність людини. Центральна тема у рамках філософії права полягає в поясненні *суспільної сутності людини та її свободи*. Провідна парадигма філософії права як філософії людини переносить акцент теорії правової регламентації з об'єкта на суб'єкт, “з предмета навколишнього світу” на людину, яка усвідомлює і реалізує право. Не випадково ще В. Гумбольдт вважав, що право є законодавче самообмеження держави і має діяти на користь людини. Змістом відносин “держави – людина” стає існування людини не для держави, а “для себе”, “у своїх цілях” на основі правових приписів держав. У своїй управлінській діяльності, держава стосовно людини має ставити перед собою такі цілі: 1) утримання людини у межах соціального порядку; 2) адаптація людини до своїх управлінських рішень. Успіх у вирішенні цих завдань залежить від того, настільки людина має дотримуватися соціальних норм і правил, настільки її “антропологічна конституція” (перш за все, емоції, почуття, звички, свідомість тощо) мотивована на виконання вимог соціального порядку, встановленого державою, настільки людина адаптована до нового правового середовища. Утримати людину у правовому полі держави можна лише за допомогою різних прийомів і способів, серед яких на перше місце слід поставити насилля чи навіть загрозу. Прикладом для цього може слугувати для нас правова (пенітенціарна) система соціальних держав – Швеції, Данії, Австрії та ін. Правова база, створювана державою, має відповідати певній сукупності необхідних принципів взаємодії людини і держави, вироблених світовою демократичною теорією і практикою: 1) забезпечення прав людини в повному обсязі відповідно до Загальної декларації прав людини; 2) забезпечення добровільності громадянської кооперації через посередництво свободи асоціацій; 3) забезпечення цінного соціального арбітражу, встановлення діалогу з кожною окремою людиною; 4) ідейний плюралізм і терпимість до поглядів будь-якої

людини. Поєднання індивідуальної користі і блага всього суспільства мають стати “своєрідним” категоричним імперативом повсякденної юридичної практики. Тільки за такої умови Україна має шанс зберегтися не тільки як самобутня соціальна організація, а й може стати в один ряд з дійсними соціальними правовими державами, що культивують моральне суспільство [6].

Суть *антропологічних проблем філософії права* яких зводиться до такого: 1) відповідати ідеям, принципам і парадигмам юридичної антропології; 2) являти собою ревізію нового правового руху. Критерії філософії права – це своєрідні “датчики”, за допомогою яких можна відстежувати, оцінювати, реєструвати стан соціуму. Це, *по-перше*, система конституційних прав і свобод людини; *по-друге*, природне середовище, що оточує людину; *по-третє*, сфера механізмів і процедур правового захисту особистості. Водночас слід піддати критиці формально-догматичний метод у дослідницькому арсеналі правознавства. До антропологічних проблем філософії права належить догматичний стиль мислення, який виразився у трактуванні права як наказу, нормативної вимоги, що виходить від влади в особі держави. У зв’язку з цим перед юристами-антропологами стоїть завдання: дослідити набір юридичних механізмів, які можуть посприяти тому, щоб відійти від догматико-юридичного напрямку і створити адекватну юридичну антропологію як методологічну засаду філософії права. У зв’язку з цим може допомогти правова реформа як складний і багатомірний процес, який з методологічної точки зору зводиться до: 1) перетворення дійсності учасників правової системи (через такі компоненти, як мотив – мета – завдання – зміст – форми – методи – результати; 2) перетворення й удосконалення складу суб’єктів правової системи (законодавчі органи, судові органи, органи прокуратури, нотаріату тощо). Ця реформа має бути спрямована на посилення зворотного зв’язку між громадянами України та всіма правовими інституціями.

Правова онтологія. Людина як правова істота. З позицій юридичного праворозуміння, буття права включає в себе об’єктивні властивості та істотні характеристики права як всезагальної і необхідної форми рівності, свободи і справедливості у суспільному житті людей. З виникненням цивілізації починається процес становлення людини як правової істоти. Правова сутність людини не є незмінною і ми не можемо погодитися з уявленнями прихильників природничо-правової теорії про вроджені права людини. Право, як і держава, історичні. Людина і соціум поступово досягають правових форм свободи, рівності і справедливості. З цього погляду, історію людства слід уявити як досягнуті з великими труднощами просування вперед на шляху від рабства, деспотизму і тоталітаризму до свободи, права і справедливості. Важливою частиною культури суспільства є правова культура як здатність людей і держави жити у межах правової форми.

Правова аксіологія. Правова аксіологія передбачає співвідношення права і закону та має сенс у рамках юридичного праворозуміння.

Юридична аксіологія розглядає право як цінність (як мету, імперативну вимогу) і має справу з ціннісними судженнями про правове значення позитивного права і держави. Природничо-правова аксіологія виходить з уявлення про відмінності права природного і позитивного (вставлено властями). Природне право виступає у вигляді зразка, цілі і критерію для оцінювання позитивного права, законодавчої влади і держави. При цьому природне право трактується як моральне явище і сприймається як абсолютна цінність. До поняття природного права поряд з об'єктивними властивостями права включаються і різні моральні, у тому числі релігійні) характеристики. У результаті виникає симбіоз різних соціальних норм (правових, релігійних, моральних), який використовується як критерій для ціннісного оцінювання позитивного права. При такому підході природничо-правова справедливість вирішується не на формально-логічному, а на емпірико-фактологічному рівні. Юридична аксіологія є більш розвинутою формою юридичного праворозуміння і пояснення цінності права порівняно з природничо-правовою концепцією. У юридичній аксіології мова йде про ціннісне судження й оцінювання з позиції права правового смислу і значення закону і держави, про їх правову якість, про їх відповідність імперативам права як ціннісно необхідного. Водночас людина, адаптуючись до соціокультурної реальності, обмежує себе правовими рамками, тим самим стає *homo juridicus*.

Висновки. Таким чином, концепт філософії права як філософії людини – це певна одиниця колективного знання/свідомості, що належить до вищих духовних цінностей, має мовне вираження і детермінується етнокультурною специфікою. Філософсько-антропологічний концепт діалектичного взаємозв'язку людини і права дає змогу розглядати їх як соціокультурні змінні. Право як результат соціокультурної адаптації людини несе в собі відбиток людської присутності, стає таким самим різноликим, як і регресивна особистість, а отже, антропоморфним, соціокультурним, змінним. Загальний висновок зводиться до того, що в сьогodнішній Україні становище “середньої” людини є нестійким і з соціального, і з правового, і з економічного погляду. Тільки у багатій і економічно сильній державі можлива демократія, ефективна правова система і авторитетний суд. Програма правових реформ має бути скоригована в бік більшої ефективності населення, у бік включення до справи реформ суспільної правосвідомості якомога більшої кількості громадян, щоб формувати соціальну мораль [7].

Правова реформа має бути соціально-юридичною, охоплювати економічні, соціальні, гуманістичні і власне правові аспекти нашого суспільного розвитку. Матриця її реформи полягає не стільки в Концепції реформи, стільки в Конституції країни. Саме в ній закладений головний орієнтир і критерій нашого правового розвитку – людина, особистість, громадянин, їх права і свободи. Нинішньому законодавству, а отже, і правовому регулюванню, рідко вдається врегулювати бачення біо психологічної основи в єдності із закономірностями соціальних структур.

Антропологічний концепт – це гуманітарна експертиза юридичних документів переважно пов'язана з позицією суб'єктно-суб'єктних відносин. Основні завдання антропологічного аналізу: 1) отримання на основі проведення антропологічного аналізу емпіричних даних про правові умови життєдіяльності людини й організацій; 2) визначення “розривів”, найбільш загальних проблем, неефективних методів правового регулювання відносин між людьми (суб'єктами права), модель якого полягає у правовому тексті; 3) визначення найбільш перспективних методів правової регламентації з погляду комфортності виконання людьми правових команд. *Сфера конкретного антропологічного концепту включає*: а) роль, становище, статус людини у правовому регулюванні; б) прогнозований стан громадянського суспільства, суспільних відносин у цілому як результат правового впливу; в) доступність, зрозумілість правового тексту з погляду правил юридичної техніки, здатність до переконання, скерування правосвідомості людини в потрібному напрямі. *Сфера конкретного антропологічного концепту включає*: а) характер відносин у структурі наявного правового порядку; б) забезпечення нормативним актом соціальної свободи (основних свобод) особистості; в) суб'єктивні оцінки процесу правового сприйняття правового акту. Одним із загальних критеріїв антропологічного аналізу правового тексту є міра створюваних нормами права об'єктивно гідних умов виконання.

Література

1. Слышкин Г.Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентов текстов в сознании и дискурсе / Г.Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 128 с.
2. Степанов Ю.С. Константы: словарь русской культуры: опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М. : Школа “Языки русской культуры”, 1997. – 824 с.
3. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М. : МГУ, 1996. – 245 с.
4. Русский ассоциативный словарь : в 2 т. / Ю.Н. Караулов, Г.А. Черкасова, Н.В. Уфимцева, Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов. – М. : АСТ, 2002. – Т. 1. От стимула к реакции.
5. Колізії антропологічного розмислу / В. Табачковський, Г. Шалашенко, Н. Хамітов та ін. – К. : ПАРПАН, 2002. – 156 с.
6. Етос і мораль у сучасному світі. – К. : ПАРПАН, 2004. – 200 с.
7. Рогожа М. Соціальна мораль: колізії мінімалізму / М. Рогожа. – К. : ПАРПАН, 2009. – 216 с.

Воронкова В.Г. Соціально-філософський концепт філософії права як філософії людини

У статті подано аналіз антропологічних підстав філософії права як філософії людини, її понятійно-категоріального апарату, розкрито предмет і систему філософії права, поліструктурність філософії права як філософії людини, теоретико-методологічний інструментарій філософії права, проблеми людини в правовій дійсності.

Ключові слова: *філософія права, антропологічні підстави, філософія людини, правові форми, правова дійсність, правове середовище, юридична антропологія.*

Воронкова В.Г. Социально-философский концепт философии права как философии человека

В статье дается анализ антропологических оснований философии права как философии человека, ее понятийно-категориального аппарата, раскрываются предмет и система философии права, полиструктурность философии права как философии человека, теоретико-методологический инструментарий философии права, проблемы человека в правовой действительности.

Ключевые слова: философия права, антропологические основания, философия человека, правовые формы, правовая действительность, правовая среда, юридическая антропология.

Voronkova V. Socio-philosophical concept of philosophy as a philosophy of human rights

The paper provides an analysis of the anthropological foundations of philosophy as a philosophy of human rights, its conceptual and categorical machines, disclosed the subject and the system of legal philosophy, philosophy of multicultural law as a philosophy of man, theoretical and methodological tools of philosophy of law, human problems in legal reality.

Key words: philosophy of law, the anthropological foundation, a philosophy of human, legal forms, legal reality, the legal environment, legal anthropology.